

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-163>

УДК 332.12:338.432

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

DETERMINANTS OF UKRAINE'S ECONOMIC SECURITY AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE CONTEXT OF INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS

Лимар Валерія Валеріївнадоктор економічних наук, професор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4328-7529>**Lymar Valeriia**

Vasyli' Stus Donetsk National University

Статтю присвячено визначенню та узагальненню основних детермінант економічної безпеки, а також аналіз їхнього впливу на розвиток аграрного сектору в умовах інституційних перетворень. Визначено, що у системі економічної безпеки держави аграрний сектор посідає особливе місце, адже саме він забезпечує продовольчу незалежність, формує значну частку експорту та виступає фундаментом соціальної стабільності на селі. Встановлено, що важливою складовою економічної безпеки виступає державна підтримка аграрного сектору, яка забезпечує компенсаційний ефект у періоди геополітичних криз. Також визначено, що фінансово-економічні детермінанти економічної безпеки виступають ключовими рушіями розвитку сільського господарства України. Доступ до кредитів визначає інвестиційну динаміку, державна підтримка – рівень стійкості аграріїв до криз, а макроекономічна стабільність – загальне середовище для довгострокового зростання.

Ключові слова: економічна безпека, аграрний сектор, сільське господарство, детермінанти, міжнародні загрози, національні інтереси, ресурсний потенціал, економічні перетворення, макроекономічна стабільність.

The paper is devoted to defining the main determinants of economic security, as well as analysing their impact on the development of the agricultural sector in the context of institutional reforms. It has been determined that the agricultural sector occupies a special place in the state's economic security system, as it ensures food independence, accounts for a significant share of exports, and serves as the foundation for social stability in rural areas. It has been found that an important component of economic security is state support for the agricultural sector, which provides a compensatory effect in periods of geopolitical crises. It was identified that the agricultural sector occupies a special place in the economic security system, as it is a fundamental element of the national economy and a source of food security and rural development. At the same time, institutional reforms, integration into the European market, changes in regulatory policy and structural modernisation of agricultural production create both new opportunities and risks for economic stability. Banks and resource providers provided half of the total financing, while retained earnings/farmers' profits accounted for 40%. It is noteworthy that 20-30% of the harvest was sold before harvesting, which provided farmers with the cash needed to repay loans and purchase resources, thereby reducing their dependence on external financing. On the other hand, the fact that so many farmers sold their crops from the field may indicate difficulties in raising cash through borrowing. About 90% of the funding was directed towards working capital. A comparison of the financing volumes with government expenditure for 2019–2021 indicates the sector's low dependence on public funds. The small share of capital expenditures points to problems with long-term planning in Ukraine and a lack of collateral to secure long-term financing, such as land mortgages. It has also been determined that the financial and economic determinants of economic security are key drivers of the development of agriculture in Ukraine. Access to credit determines investment dynamics, state support determines the level of farmers' resilience to crises, and macroeconomic stability determines the overall environment for long-term growth.

Keywords: economic security, agricultural sector, agriculture, determinants, international threats, national interests, resource potential, economic transformations, macroeconomic stability.

Постановка проблеми. Сучасний етап соціально-економічного розвитку України характеризується глибокими інституційними трансформаціями, спрямованими на зміцнення національної економіки, адаптацію до європейських стандартів управління та підвищення рівня економічної безпеки держави. У цих умовах визначення детермінант економічної безпеки набуває особливої ваги, оскільки саме вони формують здатність держави протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечувати стійкість фінансової системи та підтримувати економічне зростання.

Особливе місце в системі економічної безпеки посідає аграрний сектор, який є базовим елементом національної економіки, джерелом продовольчої безпеки, валютних надходжень і розвитку сільських територій. Водночас інституційні перетворення, зокрема земельна реформа, інтеграція до європейського ринку, зміна регуляторної політики та структурна модернізація аграрного виробництва створюють як нові можливості, так і ризики для економічної стабільності.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу впливу детермінант економічної безпеки на розвиток аграрного сектору України в умовах інституційних змін, визначення взаємозв'язків між економічною політикою держави, ефективністю інституційного середовища та конкурентоспроможністю аграрної економіки. Результати такого дослідження є важливими для формування дієвих механізмів державного регулювання, спрямованих на зміцнення економічної безпеки та забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дане дослідження включає аналіз робіт вітчизняних та іноземних вчених, зокрема Лимар В. В., Зверєва О. Д. [1-3], які займаються вивченням наукових підходів до розуміння концепту глобальної економічної безпеки; міжнародної економічною безпекою України в умовах посилення зовнішніх загроз, а також енергетичної безпеки України в умовах зовнішніх загроз з боку РФ; Ji Zhi, Abuselidze G. [4], що досліджують відновлювані джерела енергії на основі сільськогосподарського виробництва, зокрема потенційні можливості застосування в рамках економічного поясу «Шовкового шляху». Neyter R., Nivievskiy O. [8], який аналізує вплив субсидій на розвиток сільського господарства. Також дане дослідження базується на статистичній інформації Державної служби статистики

України [5], Міністерства сільського господарства США [6] та звітності Світового Банку [7]. Ця статистична інформація використовується об'єктивна емпірична база для проведення кількісного та якісного аналізу соціально-економічних процесів, що становлять предмет дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на велику кількість наукових робіт вітчизняних та закордонних вчених, які присвячені аналізу питання економічної безпеки, є деякі аспекти, які потребують більш поглибленого дослідження, зокрема виокремлення детермінант економічної безпеки, які здійснюють найбільший вплив на розвиток аграрного сектору в умовах інституційних перетворень, що й зумовлює мету проведення дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою проведення даного дослідження є визначення та узагальнення основних детермінант економічної безпеки, а також аналіз їхнього впливу на розвиток аграрного сектору в умовах інституційних перетворень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека держави є фундаментальною умовою її стабільного розвитку, суверенітету та здатності ефективно реагувати на внутрішні й зовнішні виклики. У контексті сучасних глобальних трансформацій, воєнних загроз і структурних змін у національній економіці питання визначення та аналізу детермінант економічної безпеки України набуває особливого значення [1–3].

Детермінанти економічної безпеки – це комплекс чинників, що формують стійкість національної економіки, її здатність до саморозвитку, протидії кризовим явищам та забезпечення належного рівня добробуту населення. Для України ці детермінанти мають багатовимірний характер і охоплюють політичну, фінансову, виробничу, соціальну, енергетичну, зовнішньоекономічну та інституційну сфери [2].

Однією з ключових детермінант виступає фінансова стабільність, що передбачає ефективне функціонування бюджетної системи, контроль над інфляційними процесами, стійкість банківського сектору та збалансовану боргову політику. В умовах воєнних дій та значних витрат на оборону саме здатність держави забезпечувати фінансову рівновагу стає критичним чинником економічної безпеки.

Другим вагомим елементом є реальний сектор економіки, зокрема промисловість і аграрне виробництво. Висока частка сиро-

винного експорту, енергетична залежність та технологічне відставання знижують рівень економічної самодостатності країни. Тому розвиток внутрішнього виробництва, модернізація промислових потужностей і впровадження інноваційних технологій виступають стратегічними напрямками посилення економічної безпеки.

Важливу роль відіграє енергетична безпека, яка визначає незалежність економічної системи від зовнішніх постачальників енергоносіїв. Для України, що історично залежала від імпорту газу та нафти, диверсифікація енергетичних джерел, розвиток відновлюваної енергетики та підвищення енергоефективності є ключовими умовами зміцнення економічного суверенітету.

Не менш важливими є інституційні детермінанти, що охоплюють якість державного управління, верховенство права, ефективність антикорупційних механізмів і стабільність нормативно-правового середовища. Саме інституційна спроможність держави створює передумови для інвестиційної привабливості, розвитку підприємництва та справедливого розподілу ресурсів.

Зовнішньоекономічна складова економічної безпеки пов'язана з інтеграцією України до європейського та світового економічного простору, диверсифікацією ринків збуту та мінімізацією залежності від нестабільних геополітичних партнерів. У цьому контексті стратегічне значення має розширення експортного потенціалу, участь у глобальних ланцюгах доданої вартості та захист національних виробників від несприятливих зовнішніх впливів [1].

Таким чином, детермінанти економічної безпеки України формують складну систему взаємопов'язаних елементів, кожен із яких відіграє вирішальну роль у забезпеченні стійкості держави. Їх гармонійний розвиток потребує цілісної стратегії, що поєднує економічні, правові та інституційні механізми. Тільки за умови системного підходу до управління цими чинниками Україна зможе зміцнити свою економічну незалежність, створити стійку фінансово-виробничу основу та гарантувати власну безпеку в умовах глобальної невизначеності.

Аграрний сектор України є стратегічною складовою національної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку, формує значну частку валютних надходжень і відіграє провідну роль у соціально-економічному розвитку сільських територій. Проте його ефективність і конкурентоспроможність значною

мірою залежать від рівня економічної безпеки держави, а отже, від дії її ключових детермінант. В умовах глибоких інституційних трансформацій, спрямованих на євроінтеграцію, децентралізацію та структурну модернізацію економіки, взаємозв'язок між економічною безпекою та розвитком аграрного сектору стає особливо важливим [4].

Передусім, фінансово-економічні детермінанти визначають здатність аграрного сектору забезпечувати стабільне відтворення виробництва. Рівень доступу до кредитних ресурсів, державна підтримка аграріїв, податкова політика та макроекономічна стабільність впливають на інвестиційну активність підприємств. В умовах воєнних ризиків і нестачі капіталу забезпечення фінансової безпеки є критичним для модернізації агропромислового комплексу, розвитку переробки та відновлення експортного потенціалу.

Не менш значущим є вплив енергетичних детермінант, адже аграрне виробництво безпосередньо залежить від цін і доступності енергоресурсів. Енергетична незалежність, розвиток біоенергетики та впровадження енергоефективних технологій у сільському господарстві сприяють зниженню собівартості продукції та підвищенню її конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Крім того, екологічні детермінанти набувають дедалі більшого значення у контексті переходу до «зеленої» економіки. Збереження родючості ґрунтів, раціональне використання природних ресурсів та адаптація до кліматичних змін є необхідними умовами довгострокової продовольчої безпеки й експортної привабливості української аграрної продукції [3].

Зупинимось на більш детальному аналізі фінансово-економічних детермінант, які визначають здатність аграрного сектору забезпечувати стабільне відтворення виробництва.

У 2021 році, до повномасштабного вторгнення РФ в Україну сільське господарство становило 10% ВВП, а разом із постачанням ресурсів, переробкою продуктів харчування та торгівлею агропромисловий сектор генерував 20% ВВП. У сільському господарстві було зайнято 22% робочої сили. За останні 15 років Україна стала одним із провідних світових експортерів пшениці, кукурудзи, ячменю та олійних культур. У 2021 році вартість експорту агропромислової продукції України досягла 28 млрд доларів США, що становить 41% експорту країни. Тільки зернові культури становили 35% загального експорту України,

Таблиця 1

Основні детермінанти економічної безпеки

Група детермінант	Зміст (характеристика)	Вплив на економічну безпеку України
Фінансово-економічні	Стан державного бюджету, рівень інфляції, боргове навантаження, стабільність банківської системи	Забезпечують макроекономічну стабільність, контроль фінансових ризиків, стійкість валютної системи
Виробничо-технологічні	Рівень розвитку промисловості, технологічна модернізація, продуктивність праці, інноваційна активність	Формують конкурентоспроможність економіки, сприяють диверсифікації виробництва та підвищенню доданої вартості
Аграрно-продовольчі	Розвиток сільського господарства, продовольча самодостатність, експортний потенціал агросектору	Гарантують продовольчу безпеку, валютні надходження, розвиток сільських територій
Енергетичні	Рівень енергетичної незалежності, структура джерел енергії, розвиток відновлюваних ресурсів	Забезпечують стійкість економіки до зовнішніх енергетичних шоків, знижують імпорتنу залежність
Інституційно-правові	Ефективність державного управління, верховенство права, антикорупційна політика, якість регуляторного середовища	Створюють умови для прозорого бізнес-клімату, інвестиційної привабливості та стабільності економічних процесів
Соціально-демографічні	Рівень зайнятості, міграційні процеси, людський капітал, соціальна справедливість	Визначають трудовий потенціал, соціальну стабільність і довіру до державних інститутів
Зовнішньо-економічні	Експортно-імпортна структура, диверсифікація ринків, участь у міжнародних інтеграційних процесах	Зміцнюють міжнародну позицію України, знижують залежність від окремих партнерів, розширюють економічні можливості
Інноваційно-освітні	Розвиток наукових досліджень, цифровізація економіки, рівень освіти	Підвищують конкурентоспроможність, сприяють технологічному прориву та адаптації до глобальних змін
Екологічні	Використання природних ресурсів, екологічна політика, вплив змін клімату на економіку	Забезпечують екологічну стійкість, запобігають деградації природного середовища та втратам у виробничих секторах

Джерело: сформовано автором на основі [1–3]

причому експорт зерна демонстрував стабільне щорічне зростання [5]. Незважаючи на це зростання, врожайність сільськогосподарських культур не досягла свого повного потенціалу, і Україна має можливості зробити ще більш значний внесок як у національну економіку, так і в глобальне продовольче забезпечення. У 2021 році Україна була п'ятим за величиною експортером пшениці у світі, відправивши 20 мільйонів тонн пшениці та займаючи 10-% частку світового ринку. Щодо кукурудзи та ячменю, Україна становила близько 15% світової торгівлі, експортуючи переважно до ЄС, Китаю та Близького Сходу [6]. Крім того, Україна постачала до 46% світового ринку насіння соняшнику та соняшникової олії, ставши найбільшим експортером соняшникової олії [7, с. 8].

Протягом останніх 20 років щорічні державні видатки України на сільське господарство становили в середньому 600 млн доларів США. У 2019-21 роках це становило 0,33% ВВП, менше 2% валового сільськогосподарського виробництва (ВСП) та 14 доларів США на гектар (га) сільськогосподарських угідь (табл. 2).

Для порівняння, бюджетна підтримка в країнах з високим рівнем доходу, що є членами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), становила в середньому 0,47% ВВП, 17% ВСГ та 216 доларів США на га сільськогосподарських угідь. У країнах з перехідною економікою, не враховуючи Україну, бюджетна підтримка становила 0,81% ВВП, 8% ВСГ та 127 доларів США на га сільськогосподарських угідь. Таким чином,

Таблиця 2

Державна підтримка сільського господарства в Україні та аналогічних країнах, 2000–2002 та 2019–2021 рр.

Показники	Україна		ОЕСР		Країни з перехідною економікою	
	2000-2002	2019-2021	2000-2002	2019-2021	2000-2002	2019-2021
Бюджетна підтримка сільського господарства у % від ВВП	1,83	0,33	0,55	0,47	0,96	0,81
Оцінка підтримки виробників, % від валового сільськогосподарського продукту	0,3	1,7	28,3	17,4	8,8	8,1
Бюджетна підтримка на гектар сільськогосподарських угідь, дол. США	17,1	13,6	116,3	216,1	25,5	126,9
Загальна сільськогосподарська підтримка на гектар сільськогосподарських угідь, у доларах США	3,5	22,7	207,5	288,5	28,1	216,7
Видатки бюджету, млн. дол. США	646	604	155345	258713	39726	203036

Джерело: сформовано автором на основі [7, с. 11]

сільське господарство України розвивалося за відносно низької державної підтримки, на відміну від багатьох інших країн. Це важливий висновок, враховуючи обмежені фінансові можливості України. Якість державних видатків на сільське господарство є важливішою за їх кількість, оскільки не всі державні видатки є рівноцінними. Наприклад, є емпіричні дані, що субсидії на виробництво конкретних товарів та податкові пільги в минулому знизили темпи зростання продуктивності сільського господарства України [8].

У період з 2000 по 2002 рік українські фермери отримували за зернові та олійні культури ціни нижче рівня експортного паритету. В результаті фермери зіткнулися з так званою негативною підтримкою ринкових цін. Ця негативна підтримка ринкових цін була спричинена експортними податками, квотами та іншими експортними обмеженнями, а також затримками у відшкодуванні експортного податку на додану вартість (ПДВ). Негативна підтримка ринкових цін нівелювала бюджетну підтримку, зменшивши її з 646 млн доларів США до 145 млн доларів США, або з 17 доларів США за га до 4 доларів США за га (як зазначено в таблиці 2).

Для порівняння, у багатьох країнах з перехідною економікою та країнах ОЕСР фермери отримували підтримку у вигляді позитивної підтримки ринкових цін, тобто ціни на сіль-

ськогосподарську продукцію у них утримувалися вище граничних референтних цін, що сприяло посиленню бюджетної підтримки. Єдиною частиною світу, де багато країн мають негативну підтримку ринкових цін, є Африка на південь від Сахари, яка через це має найнижчі темпи зростання сільського господарства у світі. Однак нещодавно Україна перейшла від негативних до невеликих позитивної підтримки ринкових цін, головним чином завдяки ціновій підтримці цукру та свинини. В результаті загальна підтримка сільського господарства України зросла з 4 доларів США за га в 2000-02 роках до 23 доларів США за га в 2019-21 роках. Сільське господарство України позитивно відреагувало на ці покращені цінові стимули, продемонструвавши значне зростання.

Зазначимо, що більшість оборотних коштів та капітальних інвестицій у сільське господарство України надходить від приватного сектору. Державна підтримка становила лише 5% від потреб в оборотних коштах, як показало дослідження Міжнародної фінансової корпорації (МФК), проведене в 2019 році (рис. 1).

Банки та постачальники ресурсів забезпечили половину загального фінансування, а нерозподілений прибуток/прибуток фермерів становив 40%. Примітно, що 20-30% врожаю було продано до збору врожаю, що забезпечило фермерів готівкою, необхідною

Рис. 1. Джерела фінансування оборотного капіталу сільського господарства України у 2021 р., %

Джерело: сформовано автором на основі [7, с. 12]

для погашення кредитів і придбання ресурсів, тим самим зменшивши залежність від зовнішнього фінансування [7, с. 13]. З іншого боку, той факт, що так багато фермерів продали врожай з поля, може свідчити про труднощі з залученням готівки шляхом запозичень.

Близько 90% фінансування було спрямовано на оборотний капітал, тоді як капітальні витрати становили 10% від загального обсягу фінансування. Порівняння обсягів фінансування з державними видатками за 2019–2021 роки, наведених у таблиці 2 (тобто 604 млн доларів США), вказує на низьку залежність сектору від державних коштів. Невелика частка капітальних витрат вказує на проблеми довгострокового планування в Україні та брак застав для забезпечення довгострокового фінансування, таких як іпотека на землю. Розвиток цього інструменту застави почав набувати форми лише після відкриття ринку сільськогосподарської землі в липні 2021 року.

Висновки. У системі економічної безпеки держави аграрний сектор посідає особливе місце, адже саме він забезпечує продовольчу

незалежність, формує значну частку експорту та виступає фундаментом соціальної стабільності на селі. Проте розвиток сільського господарства безпосередньо залежить від рівня економічної стабільності країни та ефективності фінансово-економічних детермінант, які визначають можливості для інвестицій, оновлення виробництва та технологічного розвитку.

Визначено, що фінансово-економічні детермінанти економічної безпеки виступають ключовими рушіями розвитку сільського господарства України. Доступ до кредитів визначає інвестиційну динаміку; державна підтримка – рівень стійкості аграріїв до криз; податкова політика – можливості для нагромадження капіталу; а макроекономічна стабільність – загальне середовище для довгострокового зростання. Їхня ефективна взаємодія створює основу для формування конкурентоспроможного, інноваційно орієнтованого аграрного сектору, здатного забезпечити не лише економічну безпеку, а й сталий розвиток України в умовах глобальної та внутрішньої трансформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лимар В. В., Зверев О. Д. Міжнародна економічна безпека України в умовах посилення зовнішніх загроз. *Економіка і організація управління*. 2022. № 1. С. 13–25. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/issue/view/422> (дата звернення: 29.10.2025).

2. Лимар В. В., Зверев О. Д. Наукові підходи до розуміння концепту глобальної економічної безпеки. *Бізнес Інформ*. 2023. № 3. С. 6–12. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2023&abstract=2023_3_0_6_11 (дата звернення: 29.10.2025).
3. Lymar V.V. Energy security of Ukraine: external threats from the Russian Federation. *Yearbook of antitrust and regulatory studies*. 2023. Vol. 16(28). P. 31–53. URL: <https://press.wz.uw.edu.pl/yars/vol16/iss28/6/> (дата звернення: 29.10.2025).
4. Ji Zhi, Abuselidze G., Lymar V. V. Renewable Energy Sources Based on Agricultural Production: Potential Applications Within the Silk Road Economic Belt Framework. *European Journal of Sustainable Development*. 2023. № 12. С. 159-179. URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1381> (дата звернення: 29.10.2025).
5. State Statistics Service of Ukraine. Agriculture of Ukraine 2019, Kyiv. 2020.
6. United States Department of Agriculture. Ukraine Conflict and Other Factors Contributing to High Commodity Prices and Food Insecurity. Washington, DC, 2022.
7. The World Bank Report. Priorities for agricultural support in Ukraine. May 3, 2024. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062524074615884/pdf/P1801981319afe091b8b71b33b7a901d4e.pdf> (дата звернення: 29.10.2025).
8. Neyter R., Nivievskyi O. Effect of Subsidies on Farm's Exit Decision. *Journal of Agribusiness*. 2023. № 4. С. 941–995.

REFERENCES:

1. Lymar V. V., Zveriev O. D. (2022) Mizhnarodna ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovah posylennia zovnishnih zagroz [Ukraine's international economic security amid growing external threats]. *Ekonomika i organizatsia upravlinnia*, no. 1, pp. 13–25. Available at: <https://jeou.donnu.edu.ua/issue/view/422> (accessed October 29, 2025) (in Ukrainian).
2. Lymar V. V., Zveriev O. D. (2023) Naukovi pidhody do rozuminnia kontseptu globalnoi ekonomichnoi bezpeky [Scientific approaches to understanding the concept of global economic security]. *Biznes Inform*, no. 3, pp. 6–12. Available at: https://www.business-inform.net/article/?year=2023&abstract=2023_3_0_6_11 (accessed October 29, 2025) (in Ukrainian).
3. Lymar V. V. (2023). Energy security of Ukraine: external threats from the Russian Federation. *Yearbook of antitrust and regulatory studies*, no. 16 (28), pp. 31–53. Available at: <https://press.wz.uw.edu.pl/yars/vol16/iss28/6/> (accessed October 29, 2025).
4. Ji Zhi, Abuselidze G., Lymar V.V. (2023) Renewable Energy Sources Based on Agricultural Production: Potential Applications Within the Silk Road Economic Belt Framework. *European Journal of Sustainable Development*, no. 1, pp. 159–179. Available at: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1381> (accessed October 29, 2025).
5. State Statistics Service of Ukraine. Agriculture of Ukraine 2019, Kyiv. 2020.
6. United States Department of Agriculture. Ukraine Conflict and Other Factors Contributing to High Commodity Prices and Food Insecurity. Washington, DC, 2022.
7. The World Bank Report. Priorities for agricultural support in Ukraine. May 3, 2024. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062524074615884/pdf/P1801981319afe091b8b71b33b7a901d4e.pdf> (accessed October 29, 2025).
8. Neyter R., Nivievskyi O. (2023) Effect of Subsidies on Farm's Exit Decision. *Journal of Agribusiness*, no. 4, pp. 941–995.